

I Црна Гора у којој живимо

Црна Гора данас заробљена је држава, у којој су транзиција, либерални капитализам и тржишна економија директно стављени у функцију остварења пројекта приватне државе. Умјесто концепта демократске и правне, афирмише се концепт партијске и полицијске државе. Моћни појединци контролишу институције система и одређују правила и прописе према количини своје моћи и властитим интересима. Организовани криминал у Црној Гори производ је система управо такве владавине, и израстао је из високе корупције.

Велики број грађана смишљено је гурнут у вртлог сиромаштва и безнађа, како би лакше био политички контролисан. Изражене су дискриминација и социјална неправда, при чему значајан проценат становништва живи у стању перменантне социјалне и економске несигурности. У таквом амбијенту плански је изграђено стање зависности од владајуће политичке елите. Ригидна владавина актуелног режима поништава традиционалне вриједности Црне Горе, стварајући нову класу такозваних добитника транзиције. Јаз, који је створила нова друштвена класа, видљив је на сваком кораку, и сваким даном се повећава.

Државна својина не користи се друштвено одговорно, и не припада друштву, већ уској групи појединаца на власти повезаној са сектором бизниса. Највећи дио привреде је уништен, а изворни приходи буџета не могу сервисирати ни основне потребе. Владајуће партије су изједначиле себе с државом, те је Црна Гора већ годинама талац њихове ускостраначке трговине око подјеле позиција и привилегија, док се екстремистима и државним непријатељима проглашавају искључиво они који се залажу за стварне демократске промјене. Црна Гора се не развија као грађанска држава, владајуће структуре манипулишу националним и вјерским осјећањима грађана и одржавају амбијент подјела, док се историја интерпретира сходно тренутним интересима олигархије.

II Основне вриједности и начела

Основне вриједности којима тежимо су слобода, правда, једнакост и солидарност. Слободе нема без социјалне правде, нити је социјалну правду могуће обезбиједити без грађанских слобода. Друштво социјалне правде може се остварити само у демократском амбијенту, а демократија може успијевати искључиво у социјално праведном друштву. Изградња демократске државе и друштва социјалне правде није могућа без успостављања принципа смјењивости власти. Због тога сматрамо да у Црној Гори не може доћи до корјених реформи на свим нивоима док владајућа ДПС не оде у опозицију и доживи политичку, програмску и кадровску катарзу. Имајући у виду погубне резултате владавине ДПС-а, Демократска народна партија искључује сваку могућност предизборних и постизборних савеза на било ком нивоу са овом партијом.

Црна Гора којој тежимо треба да гарантује једнакост свих грађана на начин да закони буду надређени интересима привилегованих појединаца.

Одлучни смо да заштитимо традиционалне вриједности и историјски идентитет Црне Горе, као и да прихватимо прогресивне, савремене трендове и стандарде.

Отворени смо за сарадњу са свим политичким партијама у земљи и иностранству, које дијеле вриједности и начела, за која се залажемо. Привржени смо сарадњи са свим политичким снагама у Црној Гори, које се истински залажу за политичке промјене.

Оствариваћемо сарадњу са свим грађанским покретима, као и организацијама цивилног друштва, које искрено дијеле наша стремљења да Црну Гору учинимо истински демократском, правно уређеном и праведном државом. Дјеловаћемо у правцу политичких и свеукупних друштвених промјена сагласно савременим изазовима са којима се Црна Гора данас суочава.

1. Демократија

1. Слоборни избори
2. Демократске институције
3. Демократска контрола власти
4. Деконцентрација власти
5. Људска права и слободе
6. Слобода информисања

2. Правна држава

1. Једнакост свих пред Уставом и законом
2. Независно и самостално правосуђе
3. Против криминала и корупције
4. Правна сигурност

3. Социјална правда

1. Друштво једнаких шанси
2. Смањење сиромаштва
3. Солидарност - праведна расподела богатства
4. Права радника
5. Право на заслужену пензију
6. Пуна права и слободе за особе са инвалидитетом

4. Економски развој

1. Нова стратегија економског развоја
2. Пуна запосленост
3. Ревизија приватизација
4. Регулаторна улога државе
5. Равномјеран регионални развој
6. Развој пољопривреде и села
7. Развој туризма
8. Развој енергетике
9. Макроекономска политика

5.   Образовање

6.   Здравство

7.   Спољна политика

8.   Одбрана и безбједност

9.   Заштита животне средине

10.   Однос државе и вјерских заједница

11.   Култура

12.   Спорт

13.   Брига о породици и стратегија за младе

1. Демократија

1. Слободни избори

Слободни избори први су и најважнији услов демократије, а демократизација једног друштва није могућа без успостављања принципа смјењивости власти. У Црној Гори није дошло до демократске смјене власти на изборима, што је последица чињенице да још увијек нису створени услови за одржавање слободних, фер и поштених демократских избора.

Демократска народна партија Црне Горе даће пуни допринос стварању услова за слободно изражавање воље грађана на изборима у складу са законом. Елиминисање свих видова политичке корупције и изборних злоупотреба представља један од приоритетних циљева наше партије. Низак ниво повјерења грађана у изборни процес обавезује нас на захтјев да политичку корупцију, и организовану злоупотребу државног новца и државних ресурса у приватне и партијске сврхе, треба најстроже кажњавати. У циљу успостављања повјерења грађана у изборни процес сматрамо неопходним да се кривично процесуирају сви актери изборних злоупотреба и политичке корупције. За нас је неприхватљива инструментализација националних и вјерских осјећања и тешког економско-социјалног положаја грађана Црне Горе у циљу креирања њиховог политичког опредјељења током изборних процеса. Ми желимо да Црна Гора буде држава у којој ће грађани као гласачи бити слободни да мијењају не само владе, већ и политике тих влада.

2. Демократске институције

Државне институције у Црној Гори функционишу под снажном партијском контролом и утицајем. Штавише, државне институције претворене су у сервисе интересних група у спрези са

владајућим структурама, због чега не обезбјеђују остваривање права свих грађана под једнаким условима.

Демократска народна партија у свом дјеловању се руководи ставом да ефикасне институције могу бити само оне које су деполитизоване. Деполитизацију, департизацију и професионализацију институција постављамо као императив у процесу реформи јавне управе и локалне самоуправе у складу с европским стандардима. Залажемо се да јавна управа и локална самоуправа буду отворене и доступне свим грађанима под једнаким условима. Искорјењивање корупције, непотизма и клијентелизма у органима јавне управе и локалне самоуправе мора бити спроведено системски, почев од највиших државних органа. Умјесто напредовања по партијској припадности, треба да заживи принцип напредовања по заслугама и оствареним резултатима.

Рационализација јавне управе треба да буде праћена отварањем нових радних мјеста у реалној економији, односно привреди. Стога ћемо дати мјерљив допринос да се у најкраћем временском року оконча процес поједностављивања и скраћивања административних процедура, како због ефикаснијег остваривања права грађана, тако и због потребе већег привлачења потенцијалних инвеститора.

Захтијеваћемо да управни одбори јавних предузећа и установа, којима је дато да управљају значајном државном имовином, постану парламенти у малом, односно да састав управних одбора одговара заступљености партија у парламенту, како би се обезбиједила већа транспарентност њиховог рада.

Залажемо се да се у пракси примијени европски принцип супсидијарности, по којем одлуке треба да буду доношене што ближе оним грађанима на које се односе. Одлуке, од чијег исхода зависи остваривање права и интереса грађана, треба да доносе органи и институције, које су територијално и функционално најближе грађанима.

3. Демократска контрола власти

Сматрамо да није довољно имати формално успостављен систем парламентарне демократије кроз формирање институција и усвајање Устава и закона. Црној Гори је потребно оживотворење демократских вриједности и принципа. Један од темељних принципа демократије, којем тежимо, заснован је на функционалној равнотежи и међусобној контроли законодавне, извршне и судске власти. Законодавна власт, непосредно изабрана од грађана, треба да буде од истих тих грађана контролисана, и потчињена Уставу.

Сматрамо да се поремећен систем вриједности може исправити само системским приступом, између осталог и промјеном садашњег начина избора представника грађана у парламенту, локалном и државном. Изабрани представници доносе устав, законе, одлучују о рату и миру, имовини државе, практично у име грађана управљају државом и одлучујуће утичу на вриједносни амбијент у нашем друштву. Због тога ћемо се залагати се да се омогући гласачима да на изборима непосредно бирају своје представнике, и да најзад постану бирачи својих представника, а не гласачи партијских листа.

Влада се мора управљати према законима, и бити одговорна Скупштини, која је изабрала. Судска власт мора бити самостална и независна, и ограничена правом и законима. Залажемо се за досљедну примјену Устава и закона, као кључних механизма демократске контроле власти. Демократска контрола Владе треба да буде обезбијеђена кроз афирмацију позиције парламента и снажно учешће цивилног сектора и медија у праћењу законитости и ефикасности рада државних институција.

У Црној Гори данас контролна и надзорна улога Парламента је недовољно развијена, и трпи сталне опструкције споља и изнутра. Законодавна власт је под снажном контролом и утицајем Владе, умјесто да буде обрнуто. Снажно се залажемо за унапрјеђење контролне функције Парламента, уз афирмацију свих контролних и надзорних механизма. По нама, парламент не треба да буде инструмент пуког потврђивања и легитимисања политике извршне

власти, већ аутономна институција, која би својом законодавном активношћу и контролном улогом давала оквир и печат дјеловања, као коректив Владине политике. Парламент треба да отвори сва питања од значаја за државу и друштво. У том циљу, иницираћемо измјене пословника о раду државног и локалних парламената у погледу утврђивања дневног реда, предлагања аката и других суштински битних аспеката њиховог рада.

Демократска народна партија се залаже за унапрјеђење транспарентности свих институција, посебно приликом доношења одлука, које се тичу права и слобода грађана, и државних интереса, при чему, као посебно значајну, наглашавамо улогу цивилног сектора и независних и професионалних медија. Инсистираћемо на пуној јавности, законитости и одговорности државних институција приликом располагања буџетским средствима, и успоставити систем санкционисања свих видова злоупотребе државног новца. У том контексту истичемо важност обезбјеђивања аутономије Државне ревизорске институције, и њене строге контроле и објективног оцјењивања законитости трошења буџетског новца од стране државних институција.

Демократска народна партија даће снажан допринос успостављању оптималне демократске и цивилне контроле војске и безбједносних служби. Безбједносне службе у Црној Гори су инструментализоване, и не остварују Уставом и законом прописане надлежности, већ служе актуелној владајућој структури, због чега морају бити реформисане и доведене под пуну контролу парламента и јавности. Демократску и цивилну контролу безбједносних служби треба да спроводе институције сва три сегмента власти, али и независне институције Омбудсмана, Државне ревизорске институције, као и невладине организације, медији и експертске групе. Парламентарна контрола служби безбједности мора бити знатно ојачана, како би се спријечиле злоупотребе. Један од реформских корака на којима ћемо инсистирати је децентрализација одлучивања и надлежности у систему безбједности.

4. Деконцентрација власти - учешће јавности у доношењу одлука

У Црној Гори данас кључне политичке одлуке се доносе у једном отуђеном центру моћи. Владајућа класа злоупотребљава свој вишедеценијски монопол управљања и контроле на начин који има катастрофалне последице по државу и грађане. Демократска народна партија се снажно противи концентрацији моћи и злоупотреби монопола власти од стране владајуће класе. Залажемо се за отклањање свих видова диктатуре, тираније и деспотије.

Представничка демократија, оличена у институцији Парламента треба да буде допуњена различитим облицима непосредног учешћа грађана приликом доношења важних одлука. Демократска народна партија ће обезбиједити континуирано одржавање референдума и плебисцита од локалног до државног нивоа, уз афирмацију грађанских иницијатива. Грађанске иницијативе и легитимни захтјеви органа локалне самоуправе морају бити с пуном пажњом и обавезујућом одговорношћу третиране од стране државне власти. Грађанима, организацијама цивилног друштва, медијима, синдикатима отворићемо простор да слободно критикују све оне законе, које сматрају неправедним, и да траже њихову измјену у прописаној законској процедури. Такође, концепт јавних расправа за Демократску народну партију мора бити у значајнијој мјери коришћен, афирмисан и промовисан.

Демократска народна партија указује на значај друштвеног ангажмана бројних субјеката: локалних заједница, универзитета, странака, синдиката, вјерских заједница, медија, грађанских иницијатива и привредних субјеката, у циљу реализације процеса друштвених реформи и економског развоја. Без њиховог утицаја и учешћа у процесу креирања политика и доношења одлука, Црна Гора ће остати заробљена партијска и приватна држава.

5. Људска права и слободе

У свим релевантним анализама Црна Гора је означена као држава, у којој је присутна дискриминација, нарочито по основу националне и политичке припадности. Највећа дискриминација, односно најдрастичније ускраћивање основних права и слобода у нашем друштву, спроводи се због политичког одређења. У Црној Гори је доминантно дискриминисан српски народ, јер представља највећи дио опонената актуелној власти и супротставља се званичној режимској идеологији.

Демократска народна партија ће снажно захтјевати да се обезбиједи досљедна примјена закона и других мјера којима би се допринијело сузбијању свих облика дискриминације и неједнакости. Приступ јавном сектору, посебно здравственим и образовним установама, право на запослење, на напредовање у органима државне управе, треба да буде омогућено свим грађанима под једнаким условима, без обзира на њихово политичко, национално или вјерско одређење. Елиминисање свих облика политичке, националне и вјерске дискриминације приликом запошљавања Демократска народна партија је поставила као свој приоритетни задатак. Сматрамо да је неопходно ургентно елиминисати слабости у раду државне управе, због којих грађани и други субјекти не могу брзо и једноставно остварити своја права. За Демократску народну партију од посебног је значаја да се обезбиједи да жртве дискриминације буду упознате са правом на ефикасан правни лијек, као и да мјере борбе против дискриминације укључују санкције за повреду права и адекватну надокнаду жртвама дискриминације. У том циљу потребно је обезбиједити већи ауторитет и унаприједити позицију Заштитника људских права и слобода. Право на суђење у разумном року и право на ефикасно окончање управног поступка морају бити постављени и достигнути као стандард остваривања основних људских права и слобода.

Црна Гора данас није грађанска држава, јер владајуће структуре спроводе концепт националне државе и политику

асимилације. Демократска народна партија се снажно противи произвођењу вјештачких и наметнутих подјела, посебно између Црногораца и Срба. За нас су Срби и Црногорци у Црној Гори један народ. Такође, имајући у виду да не постоји држава у Европи, у којој већински језик није службени, и у образовном систему доминантно заступљен, за нас је неприхватљиво да српска језичка заједница, као најбројнија у Црној Гори, буде дискриминисана. Полазећи од принципа заштите основних људских права и слобода, Демократска народна партија ће снажно захтијевати да у Уставу Црне Горе српски језик буде нормиран као службени језик. Захтијеваћемо, такође, да у образовном систему Црне Горе српски језик буде заступљен као службени језик. **Залажемо се за скраћење државне химне за последње двије строфе због тога што оне не одражавају историјску и духовну вертикалу Црне Горе.**

Полазећи од уважавања традиције Црне Горе, а у циљу превазилажења подјела, Демократска народна партија се залаже да се кроз измјене и допуне Закона и Устава Црне Горе, као државни симбол, поред актуелне државне заставе, уврсти и народна застава тробојка са двоглавим орлом, која је била у Уставу Црне Горе из 1905. године, и постојала као државна застава у вријеме Краљевине Црне Горе.

6. Слобода информисања

Медији у Црној Гори, како електронски, тако и штампани, функционишу у условима политички контролисаног медијског тржишта. У процесу изградње демократских институција и креирања демократског амбијента неопходно је обезбиједити слободно и непристрасно информисање грађана, као и доступност информација свим грађанима. Демократска народна партија ће дати снажан допринос успостављању медијског система, којим ће бити обезбијеђено слободно снабдијевање јавности благовременим и тачним информацијама.

Демократска народна партија сматра да јавни сервис Радио-Телевизију Црне Горе треба трансформисати у професионалан, објективан и непристрасан медијски сервис свих грађана, и спријечити да буде сервис једне партије. Снажно се противимо злоупотреби медија у сврху политичке или идеолошке индоктринације. Демократска народна партија ослободиће јавне медије партијско-политичког утицаја и контроле, и обезбиједити немијешање Владе у њихову уређивачку политику и утврђивање програмских садржаја.

Медијски простор Црне Горе треба да буде препознатљив по професионално организованим и управљачки независним јавним медијским сервисима, прије свега по Радио-Телевизији Црне Горе, а потом и регионалним и локалним јавних медијима, који представљају недовољно искоришћен ресурс. Демократска народна партија ће обезбиједити регионално уравнотежен развој медија, односно медијску децентрализацију. Измијенићемо начин финансирања јавног сервиса, Радио-Телевизије Црне Горе, и изнаћи модел који би био одржив, а који не би у највећој мјери ишао на терет буџета Црне Горе.

Демократска народна партија ће се изборити за пуну равноправност медија приликом расподјеле новца од стране државних органа и јавних фондова у сврхе јавног оглашавања и рекламирања, јер арбитран приступ приликом подјеле средстава представља главни инструмент за стављање медија под политичку контролу. Неопходне су измјене медијских прописа у областима, којима се штите интегритет и независност медија и новинара, као и прописа, којима се регулише област коришћења новца из јавних фондова. Равноправном расподјелом средстава из јавних фондова створили би се повољнији услови за развој комерцијалних медија, као нужног коректива јавног медијског простора.

Јавни медијски сервиси, сходно јавном интересу, треба да омогуће дебате о свим питањима од значаја за друштво и државу. Залажемо се притом да ширење неистина, увреда и клевета, које угрожавају лични интегритет и достојанство грађана и институција, треба спријечити и санкционисати правним средствима. Противимо

се примитивизацији и комерцијализацији медијске сцене, свим програмима који не поштују професионалне стандарде и етичке кодексе.

2. Правна држава

1. Једнакост свих пред уставом и законом

У Црној Гори закони не важе исто за све. Умјесто једнакости свих пред законом, у Црној Гори влада неписано правило: ако се закони супротстављају приватним интересима моћних појединаца и група, тим горе по законе. Држава Црна Гора је, због тога, далеко од успостављеног система владавине права. Разлог за овакво стање лежи прије свега у чињеници да код актуелне власти не постоји политичка воља за владавином закона, нити спремност да се закони неселективно примјењују.

Политичка припадност, богатство или функција, за Демократску народну партију не смију бити разлог да се не казни лице уколико је прекршило закон. За нас владавина закона представља нужан предуслов демократије. Демократија и правна држава чине неодвојиву цјелину. За Демократску народну партију, друштво социјалне правде не може бити изграђено ако се не успостави систем владавине права. Изградња правне државе, у којој ће се донесени закони досљедно поштовати и спроводити, представља политичку идеју водилу Демократске народне партије.

2. Независно и самостално правосуђе

Правосуђе у Црној Гори је под директном контролом и снажним утицајем владајућих структура, због чега се као друштво суочавамо са ниским нивоом повјерења грађана у правосудне институције. Немогуће је изградити правну државу без

успостављања независних, професионалних и одговорних правосудних институција. Због тога је приоритетни задатак Демократске народне партије да правосудне институције постану независне, самосталне и професионалне.

Демократска народна партија се залаже за темељну кадровску реконструкцију у судству и тужилаштву на принципима моралног и стручног кредибилитета. Захтијевамо досљедну примјену механизма дисциплинских поступака и дисциплинских мјера, укључујући разрјешења у свакој ситуацији у којој се констатује неодговоран и несавјестан рад тужилаца и судија. Такође, даћемо снажан допринос искоријењивању корупције у органима правосуђа да би они уопште могли водити дјелотворну борбу против ове појаве.

У Црној Гори државна имовина у великом броју случајева незаконито, односно уз снажно присуство криминала и корупције, прелази у приватно власништво, док тужилаштво не предузима практично ништа да то спријечи или санкционише. Главни разлог је снажна спрега ове институције са врхом власти и лицима која на тај начин постају власници државне имовине. Полазећи од значаја позиције тужилаштва и његове улоге у друштву и држави захтијеваћемо да се Врховни државни тужилац бира непосредно на изборима између више кандидата, на основу критеријума интегритета, стручних квалитета, постигнутих резултата и програма рада, како би се обезбиједила независност и ефикасност у његовом раду.

Демократска народна партија ће обезбиједити да Судски и Тужилачки савјет постану аутономне, а не политички зависне институције, уз пуну одговорност и транспарентност њиховог рада. По нама, напредовање у вишу судску или тужилачку инстанцу треба да буде спроведено сходно објективним критеријумима квалитета рада, а не по принципу приватне лојалности или партијске подобности. Залажемо се за праведан, на заслугама заснован и транспарентан систем напредовања судија и тужилаца уз периодичну професионалну оцјену њиховог рада. Изборићемо се за то да политичка припадност, непотизам и клијентелизам не буду

више критеријуми приликом избора носилаца правосудних функција.

Констатујући бројне слабости у раду судства у Црној Гори, Демократска народна партија ће предузети све мјере и активности на унапређењу ефикасности и ажурности судова, нарочито у дијелу смањења броја заосталих предмета и дужине трајања судских поступака. Судије, по нама, морају бити слободне да суде сходно закону и по савјести, а не под било чијим утицајем или притиском. Уставни суд мора да штити уставност и законитост, и не смије бити под политичком контролом и утицајем.

3. Против организованог криминала и корупције

У Црној Гори организовани криминал и корупција заступљени су у свим сегментима друштвеног, политичког и економског живота. Организовани криминал у спрези са врхом власти, и корупција на високом нивоу, кључни су узрок пропадања црногорске привреде и економског заостајања Црне Горе. Само успостављање правног и институционалног оквира за борбу против организованог криминала и корупције, за Демократску народну партију, није довољно за остварење видљивих резултата у овој области. Демократској народна партија сматра да је непостојање политичке воље у владајућим структурама главни разлог изостанка конкретних и мјерљивих резултата у борби против организованог криминала и корупције.

Непостојање правоснажних судских пресуда, као ни примјера трајног одузимања нелегално стечене имовине у случајевима високе корупције и организованог криминала, обавезују Демократску народну партију да снажно захтијева да тужилаштво и полиција истражне радње усмјере на откривање и кривично гоњење носилаца високе корупције и припадника организованих криминалних група. Демократска народна партија ће инсистирати да тужилаштво проактивно дјелује на откривању и гоњењу починилаца кривичних дјела. Инситираћемо да се повећа квалитет тужилачке истраге и подигнутих оптужница како би се смањио број

обустављених поступака. Потребно је унаприједити капацитете тужилаштва и полиције, и усмјерити њихов рад на откривање случајева нелегално стечене имовине и њено одузимање, као и кривично процесуирање случајева прања новца. У том циљу, обезбиједићемо да механизам финансијске истраге буде ојачан и значајније коришћен.

Демократска народна партија ће посвећено радити на унапређењу сарадње институција надлежних за борбу против криминала и корупције, као и да се обезбиједи појачан рад полиције, тужилаштва и судова на предметима из области високе корупције, политичке корупције и организованог криминала. Демократска народна партија сматра неопходним формирање специјалног тужилаштва и специјалног суда за борбу против организованог криминала и корупције, и то у што краћем року, уз обезбјеђење свих услова за њихов слободан, независан и ефикасан рад. Демократска народна партија се залаже да се ојача позиција и афирмише контролна улога Парламента у области борбе против корупције и организованог криминала, а посебно да се ојача позиција парламентарног одбора за антикорупцију и одбора за безбједност и одбрану.

4. Правна сигурност

Правна држава мора својим грађанима гарантовати правну сигурност. Црна Гора мора да обезбиједи амбијент, који гарантује извјесност и предвидљивост свима у погледу поштовања и досљедне примјене закона. Сваки грађанин и сваки правни субјект имају пуно право да знају који ће се прописи у односу на њих примјењивати. Демократска народна партија ће обезбиједити да сваком грађанину или правном субјекту постане јасно и извјесно шта државне власти могу и смију чинити, шта је прописано као допуштено, а шта је забрањено. Грађанима мора бити омогућено да од правосудних органа очекују идентична рјешења за идентичне спорове и проблеме.

Истичемо да је обезбјеђивање правне сигурности један од кључних предуслова за опоравак економије Црне Горе. Демократска народна партија у свом дјеловању полази од чињенице да се правна сигурност не може постићи без одлучног обрачуна државе с организованим криминалом и корупцијом. Демократска народна партија се залаже да се обезбиједи извјесност исхода улагања и инвестиција у Црну Гору. Као предуслов за привлачење инвеститора, који би одрживо и легално пословали у Црној Гори, обезбиједићемо сигурност, предвидивост и уједначеност поступака државних органа. Демократска народна партија се залаже да одговорним инвеститорима буде обезбијеђено брже, једноставније и сигурније издавање исправа, могућност вансудског рјешавања спорова и ефикасно доношење судских одлука. Потребно је осигурати уједначеност судске праксе, односно, да се одлуке суда не доносе арбитрарно, нити по нечијем налогу.

3. Социјална правда

1. Друштво једнаких шанси

Успјешна демократска и правна држава треба да буде и праведна социјална творевина. Постојећи систем социјалне заштите у Црној Гори није у могућности да осигура социјалну сигурност за велики број грађана. Повећање броја незапослених, као посљедица пада економских активности и спроведене приватизације, обиљежене корупцијом и криминалом, довело је до константног пораста броја грађана у стању социјалне потребе.

Због начина на који је вођен, процес транзиције у Црној Гори подстакао је друштвене подјеле, а у систему неолибералне економије створио неподношљиво велике социјалне разлике. Настали термин „побједници транзиције“ сам по себи објашњава да је основна мотивација у процесу приватизације и распродаје ресурса, а под изговором трансформације привредног система, била богаћење и задовољење приватног интереса уског круга појединаца. Због тога и не чуди што се међу „губитницима

транзиције“ нашла већина грађана Црне Горе, суочена са сиромаштвом, неизвјесном економском перспективом и угроженим основним правима и слободама.

Демократска народна партија ће омогућити да се неодложно спроведу корјените реформе у економској и социјалној сфери како би се елиминисале изражене социјалне разлике. Увјерени смо да сви грађани треба да имају једнаке шансе да, према властитим потребама и склоностима, бирају између различитих могућности за рад и образовање, да би остварили своје потенцијале и циљеве. Право на рад је основно социјално право, које обезбјеђује појединцу и његовој породици услове за егзистенцију и достојан живот. Ипак, право на рад је већ дуже у Црној Гори привилегија, и у највећој мјери зависи од партијске припадности и родбинских веза, што производи амбијент дискриминације. Демократска народна партија ће обезбиједити да право на запослење буде омогућено сваком грађанину под једнаким условима, у складу са стручним и радним способностима.

Обезбиједићемо да се држава подједнако стара о свим радницима, који су остали без посла усљед промашених приватизација и након увођења стечаја. Држава мора, у складу са принципима социјалне правде, обезбиједити подједнаку заштиту од незапослености свим радницима, односно право на праведну и примјерену надокнаду након губитка посла.

Сваки грађанин мора имати адекватну социјалну заштиту. Стога се залажемо за свеобухватну реформу у овој области, укључујући и рјешавање материјалних, техничких и кадровских проблема социјалних установа. На овај начин би се обезбиједила пуна подршка и помоћ социјално угроженој категорији становништва, као и побољшање координације у раду са мјесним заједницама у циљу постизања веће ефикасности и доступности социјалне заштите.

2. Смањење сиромаштва

Свакодневни раст цијена, константно увећање такси и пореза, и увођење нових, ниске плате и велика незапосленост доприносе да у Црној Гори имамо све више сиромашних грађана. Просјечна плата у Црној Гори износи 470 еура, док је потрошачка корпа четворочлане породице 740 еура, што значи да четворочлана породица себи може обезбиједити тек 63 % минимума за прехрану. Осим мањка за прехрану, мањак средстава је и за становање, обућу, одјећу, образовање, науку и културу, превоз, огријев и хигијену. Актуелна владајућа структура, заједно с власницима капитала, плански реализује политику одржавања сиромаштва, која се огледа у неправедној расподјели друштвеног богатства, одржавању високе незапослености и ниским примањима већине запослених. Створена је култура зависности од социјалних давања која обезбјеђује држава.

Највећи узрок сиромаштва и социјалне искључености у Црној Гори представља незапосленост. Сиромаштво се повећало не само у руралним подручјима, већ и у нашим градовима, посебно међу избјеглицама и интерно расељеним лицима, Ромима и особама са инвалидитетом. Црна Гора мора у најскорије вријеме обезбиједити свим својим грађанима основну егзистенцијалну сигурност, а онда и јасну економску перспективу. Због тога се Демократска народна партија залаже за израду Стратегије за смањење сиромаштва у Црној Гори која би била усаглашена са новом стратегијом економског развоја, а којом ће се ургентно и на системски начин приступити рјешавању овог друштвеног и државног проблема. Осим бриге о сиромашнима, обезбиједићемо да држава дјелује превентивно, и спријечи појаву нове структуре сиромашних грађана тако што ће покренути привредни раст, отворити нова радна мјеста и повећати плате. Такође, потребно је започети свеобухватни процес оспособљавања социјално угрожених категорија становништва да изађу из стања сиромаштва и маргинализације. Убијеђени смо да је одговорном економском

политиком и оптималном валоризацијом расположивих ресурса, сиромаштво у Црној Гори могуће искоријенити.

Демократска народна партија ће омогућити сиромашним категоријама становништва једнако право у погледу запошљавања, приступа здравству, образовању и укупном друштвеном животу. Превазилажење све дубљег јаза између малог броја богатих и великог броја грађана, који живе на граници, или испод границе сиромаштва, постављамо као један од наших кључних програмских циљева. Даћемо пуни допринос стварању услова да лица у стању социјалне потребе изађу из круга маргинализованих категорија становништва.

3. Солидарност

Политичка идеја водиља Демократске народне партије јесте изградња хуманог и социјално праведног друштва. Држава мора створити амбијент за исказивање солидарности са социјално угроженим категоријама становништва. Снажно се противимо политици која приликом располагања државном имовином омогућава приватизацију профита, а социјализацију губитака. Терет кризе не треба да снесе најугроженији слојеви друштва.

Демократска народна партија ће градити Црну Гору као државу социјалног старања, уз строго поштовање закона. Реформа социјалне заштите треба да буде реализована, прије свега, са циљем да се отклоне злоупотребе у овој области. Законом загарантовано право на социјално осигурање, социјална политика усмјерена ка заштити угрожених категорија, законска права на коришћење социјалних служби, као и законско обезбјеђење надокнада за незапослене, не смију бити злоупотребљавани.

Актуелна власт је креирала систем у коме се социјална давања злоупотребљавају у партијске сврхе, због чега држава одваја средства за социјална давања категоријама лица, која имају све способности да раде и самостално зарађују. Демократска народна партија ће инсистирати да се у најскорије вријеме започне са реализацијом пројекта увођења социјалног картона, и уреди

регистар лица у стварном стању социјалне потребе, уз обавезу да се он вјеродостојно евидентира и редовно води. Инсистираћемо да се спријече и строго санкционишу евентуалне злоупотребе социјалног картона, полазећи од тога да управо он треба да буде ефикасно средство за елиминисање злоупотреба, као и за остваривање концепта солидарног и хуманог друштва. Спрјечавање злоупотреба у овој области смањиће трошкове државе у погледу издвајања за социјалну заштиту, и омогућиће да социјална помоћ буде већа и обезбијеђена свима којима је заиста и потребна. Демократска народна партија ће инсистирати да буџет државе буде расподијељен друштвено одговорно и праведно, у складу с развојним приоритетима и потребом да се социјалне разлике смањују.

4. Права радника

Тежак социо-економски положај великог броја запослених у Црној Гори условио је неопходност примјене радикалних метода борбе за остваривање основних радничких права. Права великог броја радника у Црној Гори се у континуитету брутално крше, и у приватном и јавном сектору. Послодавци учестало крше закон, надлежне институције и инспекције не реагују, а негативне последице сnose у највећој мјери запослени. Послодавци и у приватном и јавном сектору не пријављују запослене, нити им уплаћују доприносе, већ их најчешће уцјењују пријетњом отказом. Штрајк глађу радника је саставни дио наше друштвене свакодневице.

Демократска народна партија ће прекинути праксу да се на грубо кршење права радника гледа као на нормалну појаву. Залажемо се за строго санкционисање свих повреда права из радног односа. Залажемо се да ригорозне мјере кажњавања буду предвиђене и доследно примијењене у случајевима политичког притиска на запослене и мобинга.

Оснажићемо улогу инспекције рада и других надлежних органа, и захтијевати њихову одлучну реакцију и кажњавање свих

послодаваца који изабљују раднике и крше права из радног односа и изабљивања радника. Демократска народна партија ће инсистирати да се предвиди обавеза послодавца да уговор о раду на одређено вријеме, који је запослени остваривао више од двије године, трансформише у уговор на неодређено вријеме. Залажемо се да се обезбиједи европски стандард заштите на раду.

Тежак положај запослених додатно је оптерећен неефикасним дјеловањем синдиката, који најчешће служе као политички инструмент носилаца власти за одржавање социјалног мира на штету интереса запослених. Црној Гори су потребни снажни синдикати, који ће бити независни и од државе и политичких партија. Демократска народна партија сматра да без слободних синдиката нема услова за демократију. Учешће запослених и њихових синдиката приликом доношења кључних економских и социјалних одлука мора бити обезбијеђено као легитимна а не политички или партијски диригована и контролисана активност. Демократска народна партија се залаже за деполитизацију синдиката кроз јачање њихове позиције и улоге у државном систему. Синдикат мора бити асоцијација радника која искрено заступа аутентичне интересе и захтјеве запослених у Црној Гори. Отворено подржавамо све легалне облике синдикалне борбе за остварење права и интереса радника. Заједно са слободним и независним синдикатима захтијеваћемо боље услове рада у најширем смислу, поштовање колективног уговора, а притом ћемо се оштро супротстављати свим облицима дискриминације радника. Слободни и независни синдикати могу увијек рачунати на снажну подршку наше партије приликом колективног преговарања, као и у законодавним активностима државе.

Демократска народна партија посебан значај придаје социјалном дијалогу, као једном од најбољих механизма за успостављање међусобног повјерења и транспарентног и ефикасног рјешавања проблема радника, те превазилажења разлика на бази консензуса у циљу успостављања социјалног мира и социјалне правде. Залагаћемо се да улога социјалних савјета не буде формална, већ суштинска, како би се кроз дијалог свих

заинтересованих страна одлучивало о стратегији и политици запошљавања, о предлозима за промјене закона из области радног и социјалног законодавства, о приватизацији и политици зарада.

5. Право на заслужену пензију

Црна Гора мора да прилагоди свој пензиони систем чињеници све већег старења популације. Спровешћемо дјелотворне реформе пензионог система како би се смањио дефицит у Фонду ПИО, и обезбиједила његова одрживост. Демократска народна партија полази од чињенице да за дефицит Фонда ПИО нијесу одговорни радници који користе право на заслужену пензију, већ злоупотребе, омогућене и реализоване са нивоа политичке власти.

У Црној Гори расте број корисника права из области пензијског и инвалидског осигурања, и тренутно их, по званичним подацима, има преко 124.000. Уз ово, 70.000 пензионера у Црној Гори има примања испод просјечне мјесечне пензије, која износи 280 еура, док њих 35.000 прима испод 180 еура, а чак око 4.500 пензионера има примања испод 100 еура мјесечно. Велики број пензионера у Црној Гори доведен је у положај социјалних случајева. Полазећи од овако тешке економске ситуације, у којој се налази велики број пензионера у Црној Гори, Демократска народна партија се снажно залаже за континуирано усклађивање пензија са растом трошкова живота, односно са платама у јавном сектору, што за циљ има стварање адекватних услова за сигуран живот и исправљање неправде према овој категорији становништа. Захтијеваћемо да се доња граница висине пензија у Црној Гори постави на ниво који може задовољити елементарне животне потребе пензионера.

Демократска народна партија ће снажно дјеловати да спријечи сваку злоупотребу права на пензијско и инвалидско осигурање, са циљем да право на пензију добију само они који испуњавају законске услове. Обрачунаћемо се са облицима корупције у овој области, а посебно са политичком корупцијом и злоупотребом средстава Фонда ПИО у партијске сврхе.

Демократска народна партија ће омогућити да свима, којима је престао радни однос због увођења стечаја, буде обезбијеђено једнако право на стицање пензије, то јест да се спријечи дискриминација по основу предузећа у којем је лице радило. Потребно је осигурати бољу здравствену заштиту пензионера, и могућност да се под повољним условима лијече и у приватном сектору. Тражићемо да држава неодложно определијели средства за изградњу више старачких домова, и да води проактивну политику у погледу рјешавања стамбених потреба пензионера. Залажемо се да се мајкама са троје или више дјеце и 25 година радног стажа омогући одлазак у пензију под повољним условима.

Данас се поставља питање да ли ће велики број грађана млађе генерације уопште и остварити право на пензију, имајући у виду садашње законске одредбе, а полазећи од показатеља у погледу запошљавања. Демократска народна партија ће иницирати измјене закона, и тражити да се спусти граница за стицање права на старосну пензију која је тренутно подигнута на 67 година живота, а којом су изједначени услови за стицање права на старосну пензију за жене и мушкарце.

6. Пуна права и слободе за особе са инвалидитетом

Према процјенама Свјетске здравствене организације, у Црној Гори, од укупне популације, живи око десет одсто особа с инвалидитетом, што само по себи треба да обавезе државу да се системски посвети стварању оквира за остваривање свих права и слобода ове категорије становништва. Побољшање друштвеног положаја особа с инвалидитетом, и стварање услова за самосталан живот и рад, Демократска народна партија не посматра кроз принцип солидарности, већ превасходно као питање људских права и слобода. Сматрамо да држава има обавезу да елиминише све нормативне, институционалне и техничке баријере у остваривању права и слобода особа с инвалидитетом. Маргинализација и дискриминација особа с инвалидитетом мора бити системски елиминисана, уз креирање адекватног друштвеног амбијента, и

својеврсне културе размишљања гдје ће ова лица бити третирана као пуноправни и равноправни чланови друштва, која могу итекако допринијети његовом развоју и свеукупном напретку.

Демократска народна партија даће свој пуни допринос да се у овој области у најскоријем року доведе до краја процес хармонизације домаћег законодавства са правом Европске уније, међународним документима и стандардима, и започне са досљедном примјеном. Створићемо оптималне услове за школовање лица с инвалидитетом, омогућити преквалификацију и доквалификацију ових лица са циљем њиховог запослења.

За Демократску народну партију је неприхатљиво да средства, намијењена за професионалну рехабилитацију и запошљавање лица с инвалидитетом, буду ненамјенски трошена и злоупотребљавана, због чега треба предвидјети и спровести ригорозно санкционисање оваквих случајева. Залажемо се за спровођење строге и редовне контроле послодаваца кад је у питању поштовање права на рад особа с инвалидитетом.

4. Економски развој Црне Горе

1. Нова стратегија економског развоја

Стратегија економског развоја Црне Горе коју Демократска народна партија нуди грађанима заснована је на отварању нових радних мјеста кроз покретање производње, подстицање извоза домаћих производа и привлачење одговорних инвеститора. Демократска народна партија сматра да стратегија економског развоја Црне Горе треба да почива на развоју пољопривреде, туризма и енергетике, као стратешких грана привреде, уз примјену савремених стандарда и рјешења, и стално улагање у образовање стручног кадра.

Планирање економског развоја треба да започне од анализе досадашњих ефеката економске политике. Стратегија економског развоја коју нуди Демократска народна партија представља одговор

на крајње забрињавајуће економске показатеље, посебно у погледу спољнотрговинске размјене наше земље. Црна Гора има неприхватљиво висок спољнотрговински дефицит, због чега смо као држава постали увозно зависни. Забрињавајуће стање у економији карактерише уништавање и запостављање сопствених привредних капацитета због омогућавања профита уском кругу појединаца. Велики развојни потенцијали Црне Горе нијесу ни приближно искоришћени. С друге стране, природни и привредни ресурси, коришћени приликом реализације инвестиција и процеса приватизација, нијесу довели до пораста привредне активности, повећања запослености и укупног економског развоја. За Демократску народну партију је потпуно неприхватљиво да у оним привредним областима, у којима постоји потенцијал за производњу и извоз, Црна Гора највише увози. Увјерени смо да наша земља може задовољити потребе свог тржишта у многим областима економског живота, користећи своје ресурсе и стварајући своје производне капацитете.

Демократска народна партија се залаже за развојну политику, којом ће бити дјелотворно искоришћени сви људски, материјални и природни потенцијали Црне Горе у циљу остварења друштвеног благостања и подизања животног стандарда грађана. Потенцијал наше државе који сматрамо посебно значајним и коме ћемо дати могућност да најприје дође до изражаја јесу млади, школовани, способни и креативни чланови друштва.

Демократска народна партија даће свој пуни допринос да се обезбиједе: одржив привредни раст уз остварење квалитетних и легалних инвестиција, пуна запосленост, цјеновна стабилност, унапређење конкурентности привреде, пораст извоза, равномјерни регионални развој, оптимално и одговорно искоришћавање свих потенцијала за развој пољопривреде, туризма, енергетике и других привредних грана, уз ефикасну заштиту животне средине. Приходи од даљег процеса приватизације државне имовине морају бити у функцији равномјерног економског развоја Црне Горе, а не у функцији куповине социјалног мира, или незаконитог богаћења привилегованих појединаца.

Демократска народна партија ће инсистирати да се законским и институционалним механизмима, а онда и валоризацијом домаћих економских потенцијала, заштити домаће тржиште од нелојалне конкуренције и монопола интересних група. Строга контрола и ригорозно санкционисање нелојалне конкуренције, и злоупотребе монопола на тржишту, је европски стандард, који, по нама, мора бити стриктно примијењен у циљу економског и привредног опоравка Црне Горе.

Укупан привредни развој треба да буде заснован на развоју три стратешке привредне гране: пољопривреде, туризма и енергетике. Политика развоја треба да буде усмјерена на обезбјеђивање енергетске самодовољности, покривање потреба туристичке привреде и домаћег тржишта прехранбеним производима, растом извоза којим би се покрили трошкови увоза. Залажемо се за привлачење одговорних инвеститора, који би да легално послују и повећају извозни потенцијал наше привреде, као и да се с државног нивоа пружи вишестрана подршка компанијама које се баве извозом. Наша привреда се мора градити на начин да издржи притисак конкуренције, и задовољи строге захтјеве на тржишту Европске уније. За остварење овог циља Демократска народна партија ће дефинисати области привреде, у којима је могуће остварити компаративну предност Црне Горе, и уложити у производе, препознатљиве и довољно квалитетне да одоле конкуренцији.

Инсистираћемо на реализацији и довршетку кључних инфраструктурних пројеката у области енергетике, саобраћаја и комуналне привреде. Равномјеран и интензиван развој саобраћајне инфраструктуре, којим би се побољшала унутрашња повезаност, као и повезаност са државама региона и свијета, видимо као једну од основних претпоставки укупног економског развоја Црне Горе.

Демократска народна партија се залаже за оптимално коришћење ресурса, којима располажемо посебно на сјеверу државе, за развој дрвопрерађивачке индустрије, нарочито финалне прераде. Посебно ћемо водити рачуна да концесије за експлоатацију шумског богатства буду додијељене одговорним

концесионарима уз стриктно поштовање закона. Залажемо се за доношење плана заштите и начина експлоатације шума, и строго санкционисање бесправне сјече, крађе и шверца дрвета. Одлучно ћемо захтијевати да се област инвестиција и концесија уведе у легалне токове. Обезбиједићемо досљедну примјену усвојених стратешких докумената, и нећемо дозволити да они остану мртво слово на папиру. Инсистираћемо да се у најскорије вријеме створе сви неопходни предуслови, и заврше све припреме администрације, како на државном, тако и на локалном нивоу, за оптимално коришћење средстава из претприступне помоћи Европске уније.

Црна Гора треба да остварује сарадњу с међународним финансијским институцијама, при чему треба водити рачуна да се ограничи задуживање државе, и у највећој мјери, и превасходно, искористи државни капитал за финансирање развојних пројеката. Мала и средња предузећа Демократска народна партија сматра посебно важним покретачем економског развоја, и повећања радних мјеста, а самим тим и социјалних интеграција. Радићемо на стварању амбијента институционалне подршке малом и средњем бизнису кроз подизање нивоа знања, јачање конкурентности домаће привреде, као и кроз систем олакшица и субвенција за подстицање извоза.

2. Пуна запосленост

Квалитет животног стандарда у највећој мјери зависи од степена запослености, затим висине и сигурности плата и других примања. По подацима Уједињених Нација, Црна Гора има више од 100.000 незапослених грађана, од чега је велики проценат лица с високим образовањем. Демократска народна партија сматра да у ситуацији овако високе незапослености треба предузети хитне мјере, промијенити до сада вођену економску политику, и фокусирати се на борбу против незапослености. Наше је становиште да је у Црној Гори не само могуће значајно смањити незапосленост, већ је остварива пуна запосленост радно способног становништва, што представља социјални и економски циљ. Пуна

запосленост едуковане радне снаге један је од кључних предуслова за укупан привредни развој и економски раст земље.

Основни предуслов остварења пуне запослености у Црној Гори огледа се у оптималном коришћењу расположивих ресурса за покретање привреде и отварање продуктивних и одрживих радних мјеста у реалној економији. Стручно оспособљавање лица са стеченим високим образовањем, за које држава данас издваја преко 10 милиона еура годишње, треба да буде реализовано кроз ангажман на продуктивним и одрживим радним мјестима, на којим би млади могли наставити да граде своју професионалну каријеру.

3. Ревизија приватизација

У поступку приватизације актуелна власт је продала близу 200 предузећа, практично све постојеће производне капацитете, којима је располагала Црна Гора. Процес приватизације је спроведен уз велико присуство организованог криминала и корупције. Спроведена приватизација нити је имала развојну, нити социјалну димензију, и није коришћена за покретање привредног развоја, већ за покривање огромног дефицита у платном билансу, одржавање финансијске стабилности и социјалног мира. Због тога су негативни ефекти спроведених приватизација у Црној Гори неупоредиво већи од позитивних. Увођење предузећа у стечај, отпуштање запослених, односно смањивање њихових права, девастација ресурса, пљачка државне имовине, и непоштовање обавеза проистеклих из закона и уговора, основна су обиљежја досадашњег процеса приватизације. Више стотина приватизованих фирми отишло је под стечај а већина банкротирала. Суочавамо се са трендом да банкротирају све већа и све важнија предузећа, која су претходно приватизована. Само у периоду 2008 - 2013. г. у Црној Гори је 25.000 радника остало без посла, од којих је већина радила у предузећима, обухваћеним процесом приватизације.

Демократска народна партија је определијелена за промјену досадашње политике, са циљем да се у процесу приватизације

оствари развојна и социјална компонента ово сегмента економских реформи. Први корак у том правцу је ревизија свих досад спроведених приватизација. Демократска народна партија ће учинити јавним све приватизационе уговоре и договоре, које је неко постигао у име Владе и државе Црне Горе. Потребно је повећати позитивне ефекте овог процеса, и обновити повјерење јавности у овај облик економских реформи. У том циљу Демократска народна партија се залаже за одузимање нелегално стечене имовине, за ослобађање привредних и природних ресурса Црне Горе, заробљених у поступку приватизације, након чега би се изнова покренуо приватизациони циклус у легалном и регуларном амбијенту.

4. Регулаторна улога државе

Тржиште и конкуренција су неопходни у оквиру демократски установљеног амбијента. Међутим, Демократска народна партија је против нерегулисаног тржишта и неутралне позиције државе. Ми се залажемо да држава, сходно законима, регулише и контролише процесе на тржишту, а не да то чине отуђене и моћне интересне групе. Само тржиште не може да обезбиједи праведну расподјелу друштвеног богатства, нити може водити бригу о здрављу, образовању, социјалној политици, животној средини... Због тога сматрамо да је потребно обезбиједити демократску контролу и усмјеравање економских токова од стране државе, на начин који не би угрозио функционисање тржишта, а који би заштитио државне интересе и отклонио негативне ефекте тржишне привреде. Демократска народна партија се залаже да држава успостави општи оквир за привредни развој, да служи јавном а не приватном интересу, да контролише различите облике привредне моћи и спријечи злоупотребу монополског положаја. Држава треба и да регулише односе на тржишту рада и обезбиједи већи квалитет живота у свим сферама. Регулаторне мјере државе треба да иду у правцу задовољења одређених потреба друштва, да се подстиче конкурентност привреде, већа економска и финансијска стабилност

и унаприједи привредни развој. Указујемо на потребу одређеног степена усмјеравања и регулисања тржишних механизма од стране државе у складу с њеним стратешким интересима и развојним императивима.

Демократска народна партија се снажно противи доктрини апсолутне приватизације, и залаже се за привреду у којој коегзистирају приватно и државно власништво. Наше одређење је да стратешке ресурсе Црне Горе треба сачувати у државном власништву, и од њих направити окосницу привредног развоја. Сматрамо да Црна Гора располаже ресурсима и привредним потенцијалима за које је од изузетног значаја да буду у државном власништву и под државном контролом.

Демократска народна партија ће захтијевати друштвено одговорно и законито располагање ресурсима и имовином која је остала у власништву државе, и примјену строгих санкција према онима који су, кроз неодговорно и незаконито управљање државном имовином и ресурсима, нанијели вишемилионску штету држави.

5. Равномјеран регионални развој

У Црној Гори постоје изражене разлике у развоју региона. Инвестициона политика, коју је карактерисао примат партијских и приватних интереса над економском и развојном логиком, довела је до тога да широм Црне Горе имамо запостављене средине и подручја, суочена с бројним проблемима и изазовима голог опстанка. Неодговорном политиком створен је вишак радне снаге а мањак радних мјеста у градовима, док на другој страни села и неразвијена мјеста остају пуста. Симболична улагања државе као и усвојени закони и стратегије регионалног развоја служе за стварање привида бриге државе о неразвијеним срединама и општинама. Одређене средине се у континуитету дискриминишу по политичкој и националној основи. Становнике појединих подручја актуелна власт плански одржава у стању сиромаштва и економске

зависности у циљу ефикасније реализације пројекта предизборних притисака и уцјена. Такође, поједине просторе власт гледа искључиво кроз ресурсе које треба ставити у функцију богаћења уског круга појединаца.

Сјевер Црне Горе заостаје по свим параметрима, без обзира што су на овом простору концентрисани највећи развојни понтецијали. Привредни и природни ресурси на сјеверу заробљени су или девастирани након спроведеног процеса приватизације уз велико учешће организованог криминала и корупције, као и неодговорне и незаконите политике концесија. Демократска народна партија сматра да су сјеверу су потребне ургентне мјере у виду значајнијег улагања у инфраструктуру и покретања привреде с циљем унапређења квалитета живота и задржавања људи на том простору. Залагаћемо се за финансирање инфраструктурних пројеката од приоритетног и виталног значаја. Даћемо снажан допринос да се на сјеверу у најскорије вријеме реализују велике инвестиције и отворе нова радна мјеста која ће бити продуктивна и одржива.

Демократска народна партија ће водити политику равномјерног регионалног развоја која би почивала на принципу економске оправданости и оптималне искоришћености ресурса, али и на принципу социјалне правде и солидарности. Препознајемо изузетне потенцијале и специфичности свих средина, и у складу с тим планирамо да стратешки приступимо њиховом економском развоју, уз успостављање ефикасне сарадње државе, локалне власти и становништва. Увјерени смо да државна подршка у виду егализационог фонда не представља довољно средство очувања и опоравка неразвијених средина, ако се ургентно не покрене привредна активност и отворе производни капацитети. Држава треба да постане ангажован партнер локалним самоуправама како би се оне у што скорије вријеме оспособиле да кандидују пројекте и обезбиједи значајна средства из фондова Европске уније.

Демократска народна партија подржава модел суштинске децентрализације власти и одлучивања на свим нивоима, уз обавезно учешће грађана и цивилног друштва. Потребно је

креирати систем по коме би највећи дио прихода, који се остваре у једној средини, у ту средину био и уложен. Залажемо се да државне и приватне компаније исказују друштвену одговорност и улажу у развој средина у којима послују и чије ресурсе користе за остварење профита.

Формална децентрализација на нивоу државне управе мора бити праћена обезбјеђивањем финансијске аутономије локалних самоуправа. Легитимни захтјеви и закључци локалних парламената треба да обавезују државне органе, а не да буду предмет игнорисања и одбацивања од стране централне власти.

6. Развој пољопривреде и села

Демократска народна партија сматра да пољопривреда треба да постане стратешка привредна грана у Црној Гори. И поред чињенице да је процес урбанизације у замаху, учешће становништва које живи у руралном подручју Црне Горе износи 37%. Увоз хране је тренутно седам пута већи од извоза. Црна Гора увози 430 милиона еура прехранбених производа, или 1,2 милиона еура дневно. Снажно се противимо постојећем концепту развоја пољопривреде, који је прилагођен монополистима и увозничком лобију, амбијенту корупције и организованог криминала, а не развојним потребама Црне Горе.

Демократска народна партија је увјерена да Црна Гора има све претпоставке да задовољи потребе домаћег тржишта и своје туристичке привреде за пољопривредним производима. Залажемо се да се пољопривредна политика стратешки усклади с потребама наше туристичке привреде. Даћемо снажан допринос да Црна Гора постане препознатљива по органској пољопривреди, односно производњи здраве хране. За остварење овог циља неопходне су ургентне мјере и суштински заокрет од садашњег концепта развоја пољопривреде у правцу стварања конкурентне и извозно оријентисане пољопривредне производње, која би била усклађена с

европским стандардима. Наше је одређено да држава помогне и подржи пољопривреднике да издрже притисак увођења европских прописа и стандарда.

Основно залагање Демократске народне партије у области пољопривреде и руралног развоја слиједиће потребу да Црна Гора не увози оне пољопривредне производе које може да сама произведе и извози. Ми тежимо томе да се искористи чињеница да свака општина у Црној Гори има потенцијал за развој прерађивачке пољопривреде.

Пољопривредницима и пољопривредној производњи у Црној Гори је потребна снажна и континуирана подршка државе, прије свега кроз планско улагање у очување ресурса, обезбјеђивање повољних кредита и субвенција за пољопривреднике. Неопходно је обезбиједити неупоредиво већа издвајања државе за развој пољопривреде. Демократска народна партија ће инсистирати да висина агробуџета износи најмање 5% укупног буџета Црне Горе. Залажемо се да држава формира аграрни фонд који би обезбјеђивао гаранције за добијање пољопривредних кредита. Такође, тражићемо да се највећи дио екстерних кредитних задужења државе усмјери на подршку развоју пољопривредне производње.

Демократска народна партија се залаже да се на стратешки начин приступи рјешавању проблема уситњених посједа и пропадања пољопривредног земљишта. Сматрамо неопходним да се плански осмисли и подржи развој сточарства и воћарства како би повећали извоз и елиминисали зависност од увоза. Држава треба да пружи значајнију финансијску и логистичку подршку оснивању сточарских фарми и развоју сточарства. Потребно је подстаћи оснивање јаким извозних компанија способних да реализују извоз тржишних вишкова на тржишта региона и шире.

Демократска народна партија ће захтијевати да држава заштити своје пољопривредне производе ознакама географског поријекла и подржи производњу што већег броја пољопривредних производа Црне Горе који имају потенцијал да постану конкурентни и препознатљиви. Значајан број црногорских производа, међу којима су вина, пршут, сиреви, минералне воде,

мед, аутохтоне сорте маслина и маслиновог уља, треба да постану бренд. Сматрамо да држава свим расположивим средствима треба да помогне развој кооператива (кластера) у циљу јачања ефикасности и конкурентности пољопривредне производње. Сузбијањем сиве економије спријечићемо да храна из увоза буде јефтинија од оне која се производи у Црној Гори, чиме ћемо подстаћи продају домаћих пољопривредних производа. Потребно је да државне институције санкционишу злоупотребу монополског положаја, нелојалну конкуренцију, и неутралишу снажан утицај увозничког лобија у овој области.

Инсистираћемо да држава пољопривредним произвођачима обезбједи приступ кредитним средствима под једнаким условима. Субвенције пољопривредницима морају бити подијељене транспарентно и у складу са законом и познатим критеријумима, а не на основу партијске припадности. Залажемо се да донације државе буду распоређене по принципу равномјерног регионалног развоја, односно по принципу већег улагања у мање развијене дјелове државе, а да износ субвенција које обезбјеђује држава задовољи основне потребе пољопривредника и покрије трошкове производње. Иницираћемо усвајање закона о агробуџету којим ће се јасно дефинисати приоритети, прописати принципи и правила за подјелу средстава одређених за пољопривреду, и предвидјети санкције за оне који злоупотребљавају државни новац намијењен за развој ове привредне гране.

Демократска народна партија се залаже да Црна Гора унаприједи трговинску размјену пољопривредним производима, посебно са Србијом, као и са свим другим потписницима ЦЕФТА споразума и чланицама Европске уније. Поред тога, Црна Гора треба да изгради још снажније трговинске односе с Руском Федерацијом, и одлучно искористи могућност извоза пољопривредних производа на ово велико тржиште.

Унапређење пољопривредне производње подразумијева и нове инвестиције у инфраструктуру на сеоском подручју у циљу развоја пољопривреде и задржавања људи на њиховим пољопривредним газдинствима. Обезбједићемо да се плански и

кроз различите мјере побољша животни стандард и друштвени положај људи који живе на селу. Црна Гора не смије дозволити да њени пољопривредни произвођачи буду у положају социјалних случајева. Пољопривредни производи морају имати реалне цијене, односно морају бити подстицајни за пољопривреднике.

7. Развој туризма

Црна Гора има бројне расположиве ресурсе за развој туризма. Ресурси којима располажемо могу да нам омогуће да постанемо озбиљна конкуренција и најпознатијим европским и свјетским туристичким дестинацијама. Демократска народна партија сматра да Црна Гора, сходно расположивим ресурсима, савременим трендовима, и својој традицији, треба да пронађе баланс између елитног и масовног туризма. Туристичка понуда Црне Горе треба да буде осмишљена и организована на начин да привуче туристе током цијеле године. Кроз развој капацитета за спортски, здравствени и конгресни туризам видимо шансу да продужимо туристичку сезону у Црној Гори која је данас недопустиво кратка. Демократска народна партија ће обезбиједити да држава уложи значајнија средства у обогаћивање туристичке понуде и искоришћавање свих расположивих ресурса за развој туризма и промоцију Црне Горе као туристичке дестинације. Улагања приоритетно треба извршити у обнављање урушене и изградњу нове туристичке инфраструктуре, посебно на сјеверу, али и у креирање разноврсних садржаја који би подигли квалитет туристичке понуде. Посебно истичемо значај изградње и развоја инфраструктуре за спортски туризам како на сјеверу, тако и на југу државе. Залажемо се за ревитализацију и искоришћавање аутентичних сеоских подручја за развој различитих видова туризма, што може не само обогатити нашу туристичку понуду, већ и довести до смањења сиромаштва и незапослености на сеоском подручју. Због све веће заинтересованости, и начина живљења у европским државама, ова туристичка понуда може Црну Гору учинити препознатљивом, конкурентном и привлачном

дестинацијом. Омогућићемо да развоју сеоског и планинског туризма држава приступи на одговоран и стратешки начин. Залажемо се да се с државног нивоа води брига о обнови и заштити културно-историјских споменика, који имају своју привлачност и атрактивност за туристе.

Сматрамо да ниво цијена у туристичкој понуди Црне Горе треба да одговара квалитету услуга, како би се спријечио одлив туриста у друге, конкурентније туристичке дестинације. Залажемо се да се на нивоу државних и локалних институција ради редовна анализа квалитета пружених туристичких услуга, и да се, сходно показатељима, предузму мјере да се уочени проблеми и слабости отклоне. Улагања у развој туристичке понуде и капацитета морају бити вршена по принципу равномјерног регионалног развоја. Црна Гора се мора с подједнаком пажњом и бригом односити према свим својим потенцијалима за развој туризма. За нас је недопустива дискриминација и запостављање појединих подручја по политичкој или националној основи, односно фаворизовање одређених подручја и градова у односу на друге.

Демократска народна партија ће одлучно захтијевати да се ослободе сви туристички капацитети Црне Горе, који су заробљени у досадашњем процесу приватизације, и да се поново ставе у функцију. Залажемо се да одређени стратешки значајни туристички ресурси остану у државном власништву, и да држава уложи у њихову валоризацију.

Демократска народна партија ће користити сва расположива политичка и правна средства да се заустави дивља градња, која је узела маха посебно на подручјима која имају потенцијал за развој туризма, и да се спријечи даља девастација простора и животне средине. Отворићемо простор за долазак озбиљних и одговорних инвеститора који ће, поштујући законе и уговорне обавезе, донијети квалитет више туристичкој понуди Црне Горе. Залажемо се да се такозваним лоу кост компанијама отвори простор за рад у Црној Гори, као и да се пронађе начин да национална авиокомпанија спусти цијене својих услуга, како би појачали конкурентност наше туристичке привреде.

8. Развој енергетике

У Црној Гори постоји највећи застој у изградњи нових извора енергије у региону. Суочени смо с високом зависношћу од увоза енергената (100% - нафтни деривати, и око 40% - електрична енергија), као и с високим процентом неискоришћеног хидропотенцијала (око 80%). Такође, Црна Гора има низак степен енергетске ефикасности, док учешће енергетике у БДП-у Црне Горе износи свега 6%. Енергетски дефицит у претходним годинама је готово био раван производњи енергије на годишњем нивоу, што значи да постоји реална потреба да се поменута производња барем дуплира.

Укупни енергетски хидропотенцијал Црне Горе износи преко 9.800 GWh, билансне резерве угља износе више од 230.000.000t, а експлоатационе више од 190.000.000t. Ако се томе дода да Црна Гора користи само 17% технички искористивог хидроенергетског потенцијала, евидентно је да се кроз валоризацију енергетских ресурса може на најефикаснији начин постићи енергетска самодовољност, али и унаприједити укупна економска ситуација у Црној Гори.

Наша земља има знатне биоенергетске потенцијале, а највећи су садржани у шумском, виноградарском, воћарском, дрвноиндустријском остатку, и другим структурама примарног и секундарног отпада. Оправданост коришћења свих расположивих енергетских извора у Црној Гори огледа се и кроз постојање потребе за већом производњом енергије, али и за ефикаснијом заштитом животне средине. Наше је опредјељење да се са државног нивоа стратешки осмисли и стимулише развој обновљивих извора енергије. Потребно је предвидјети пореске олакшице за увођење и примјену технологије, на којој се заснива производња обновљиве – соларне енергије, енергије из вјетра, из биомасе...

Демократска народна партија је увјерена да Црна Гора може обезбиједити енергетску самодовољност, а да притом не угрози

развој других привредних грана, свој еко-систем и виталне природне ресурсе, којима располаже. Енергетску самодовољност Црне Горе обезбиједићемо кроз рационално коришћење, одржавање и обнављање постојећих извора енергије, као и кроз изградњу нових извора енергије на бази потенцијала биомасе, водотока и вјетра. Донијећемо нову дугорочну стратегију развоја енергетике, којом би било предвиђено да кључни енергетски потенцијали остану у власништву државе. Демократска народна партија сматра да је потребно преиспитати процес приватизације Електропривреде Црне Горе, и обезбиједити професионално, транспарентно и ефикасно управљање овим предузећем.

9. Макроекономска политика

Црна Гора се налази пред дужничким ропством, и њени главни макроекономски показатељи су крајње забрињавајући. Изворни приходи буџета не могу да сервисирају ни основне потребе и текућу потрошњу. Додатно оптерећење представљају приспјеле обавезе, штетни уговори и неодговорно издате гаранције. Црна Гора наставља да се задужује по високим каматама. Привредна активност је у паду, а изражен је буџетски дефицит у дужем временском периоду. Неликвидност реалног сектора је висока, изражен је дефицит јавних фондова, висок је ниво пореског дуга и неизмирених обавеза, а кредитна политика је рестриктивна, што уз раст каматних стопа и драстичан пад промета на тржишту капитала употпуњује суморну и забрињавајућу макроекономску слику. Политику Владе у овој сфери карактеришу нетранспарентни финансијски аранжмани са међународним институцијама, од којих Црна Гора има само краткорочну корист, а дугорочно велику штету. Финансијска политика са нивоа државне власти усмјерена је на вјештачко одржавање система јавних финансија и социјалног мира.

Демократска народна партија сматра да је у оваквој ситуацији неопходно спровести велики број мјера у области фискалне и

монетарне политике, посебно у дијелу јавног дуга, буџетског дефицита, јавне потрошње и јавних прихода. Прије свега, потребно је уравнотежити буџет на начин да се повећа капитални а смањи текући буџет. Залажемо се да се изврши потпуна рационализација трошења буџетских средстава и повећа ниво фискалне дисциплине. Потребно је значајно унаприједити контролу наплате пореза, увести интерну ревизију на свим нивоима и строго санкционисати противзаконито трошење буџетских средстава. У том циљу, залажемо се да се уведе централни регистар фискалних каса. Потребно је усвојити сет пореских закона, којима би се извршила реформа пореске политике с циљем да постане стимулативна, прогресивна, децентрализована и праведна. Такође, залажемо се да се државне гаранције издају крајње рестриктивно. Потребно је упростити начин плаћања пореза и унаприједити систем управљања дугом. У области монетарне политике неопходно је ојачати нормативни и институционални оквир финансијског тржишта, појачати његов надзор, унаприједити капацитете ревизије, и до краја довести усклађивање прописа, који се односе на тржиште капитала, са стандардима и праксом Европске уније.

Пореска политика која се води у Црној Гори у директној је супротности са уставном одредбом, по којој је Црна Гора држава социјалне правде. Принцип социјалне правде подразумијева праведну расподјелу не само друштвеног богатства, већ и пореза и других намета од стране државе. Садашњи порески систем у Црној Гори је неправедан и намеће већи терет сиромашнима него богатима. Демократска народна партија се залаже да реформа пореског система у Црној Гори треба да буде спроведена на принципима социјалне правде. Увођење прогресивног опорезивања видимо као прву мјеру у том правцу. Свако треба да плаћа порез сходно величини економске моћи којом располаже. Сматрамо да пореске мјере, које држава предузима у циљу фискалне стабилизације и смањења јавног дуга, не смију бити такве да задиру у основна права, и доведу у питање елементарни животни стандард грађана. Политика наплате пореза мора почивати на принципу једнакости свих пред законом. Нећемо толерисати да одређени

привредни субјекти, или моћни појединци, не измирују своје пореске обавезе. Снажно ћемо се залагати за елиминацију овог облика дискриминације и неправде, имајући у виду да се тиме, поред тога што се на тај начин крше закони и наноси штета буџету, успоставља и неравноправан положај субјеката на тржишту, и омогућава нелојална конкуренција која угрожава привредни развој. Залажемо се за усвајање низа закона, који ће имати за циљ да се опорезује екстрапрофит, и спријече малверзације у пореском систему. Успоставићемо праведан и ефикасан порески систем, који ће бити у функцији финансијске стабилности и привредног развоја.

5. Образовање

Образовање представља основно средство самоодржања једног друштва које жели да има сигурну будућност. Образовање је најбољи пут за излазак из сиромаштва и за убрзан развој државе и друштва. Циљ образовања је стварање истинске интелектуалне елите, која је у стању да самостално и критички мисли, и формирање стручног кадра, способног да суштински доприноси развоју државе и друштва у свим аспектима друштвеног живота. Залажемо се за креирање амбијента, у којем стицање образовања неће бити сведено на стицање дипломе, а студирање на добијање академских бодова.

У Црној Гори је образовање деградирано по више основа, а деградација образовања је пут ка деградацији свих вриједности, и друштва у цјелини. Уписна политика и студијски систем високог образовања нијесу усклађени с потребама тржишта рада, што из године у годину доводи до драматичног повећања броја незапослених високошколаца. У образовном систему Црне Горе присутни су дискриминација, партијска и идеолошка индоктринација. Због свега наведеног потребна је корјенита промјена досад вођене образовне политике.

Демократска народна партија се залаже да се обезбиједи једнаки услови за образовање и оспособљавање свих грађана за учешће на тржишту рада. Свакоме се мора осигурати доступност

образовним институцијама, једнаки критеријуми оцјењивања, једнаке шансе за добијање стипендија и једнаке могућности за приступ програмима за усавршавање.

Бесплатно образовање у Црној Гори је важан циљ Демократске народне партије. Одлучно ћемо захтијевати да се повећају издвајања из буџета на свим нивоима образовања како би у најскорије вријеме школовање постало бесплатно за што већи број грађана Црне Горе. Противимо се наметању високих школарина које нијесу у складу са материјалним и социјалним положајем највећег броја грађана Црне Горе. Захтијеваћемо да држава обезбиједи систем подршке у виду стипендија, бенефицираног коришћења смјештаја у студентским домовима, школовања дјеце из сиромашних породица и дјеце са посебним потребама. Учитељи, наставници и професори имају посебно важну улогу у правилном развоју младих нараштаја и друштва у цјелини, због чега морају бити адекватно плаћени за свој рад. Потребно је све учинити да се сачува достојанство наставничког позива.

Демократска народна партија ће одлучно захтијевати да се обезбиједи независност универзитета од партијског и политичког утицаја, и заштитити његов интегритет. Залажемо се да државни универзитет обнови свој кредибилитет и обезбиједи конкурентност, како у односу на приватне факултете, тако и у односу на образовне центре у иностранству. Државни универзитет не треба да буде копија приватних универзитета и факултета, већ мора да поврати статус најугледније институције високог образовања, уз јасне критеријуме квалитета, најстручнији кадар, критички дух и независност од политичког и партијског утицаја. Снажно се противимо политици која фаворизује приватне универзитете и факултете у односу на државни универзитет, као и рјешењу да се приватни факултети финансирају државним новцем.

Државни универзитет не треба да се значајније руководи логиком профита, већ има обавезу да се стара о јавном интересу и потребама тржишта рада, а посебно о потреби покривања дефицита стручног кадра. Демократска народна партија се залаже да држава и са нивоа прилагођавања уписне политике и укупног образовног

система потребама тржишта ургентно приступи рјешавању проблема високе незапослености факултетски образованих грађана, која по званичним подацима износи око 30% од укупног броја незапослених лица у Црној Гори.

Уложићемо посебан напор да се у систему образовања елиминише снажно присутна партијска и идеолошка индоктринација. Уџбенике за основно, средње и високо образовање потребно је израдити на начин да се не угрожавају ничија Уставом загарантована права и слободе.

6. Здравство

Демократска народна партија је дефинисала, као један од кључних програмских циљева, да здравствена заштита у Црној Гори буде доступна свима под једнаким условима. Сматрамо неопходним да се здравственим радницима повећају плате и обезбиједи адекватни услови за рад и пружање здравствене заштите. Држава треба да створи систем здравствене заштите, који неће почивати на протекцији и корупцији, већ на једнаким правима и једнаком третману свих грађана. Недопустиво је да у 21. вијеку грађани Црне Горе чекају и по више мјесеци да обаве медицински преглед или изврше хируршку интервенцију. Због тога, реформа здравствене заштите мора првенствено ићи у правцу лакше доступности и приступачности здравствених услуга, подизања квалитета здравствене заштите на значајнији ниво и обезбјеђивања бесплатне здравствене заштите у пуном обиму за све грађане. Држава мора да улаже у континуитету и сходно приоритетима у изградњу и модернизацију болничких капацитета. Потребно је притом водити рачуна о принципу децентрализације, односно равномјерној регионалној покривености здравствених установа медицинским кадром и медицинском опремом за пружање квалитетне здравствене заштите.

Као неодложан задатак Демократска народна партија поставља обрачун са корупцијом у систему здравства, јер ова појава

најдрастичније нарушава право грађана на квалитетну здравствену заштиту. Држава мора строго и подједнако санкционисати рад свих нелегалних здравствених установа.

Приватне здравствене установе треба да постоје, али оне не смију бити фаворизоване и протезиране у односу на јавне здравствене установе. Такође, све легалне приватне здравствене установе морају имати равноправан статус у односу државних органа, у складу са објективним стандардима, и мора се избјећи привилеговање једних у односу на друге. Демократска народна партија се залаже да држава уложи значајнија средства са циљем да не дозволи да приватне здравствене установе буду неупоредиво боље опремљене од јавних здравствених установа. Држава треба да регулише и правно уреди приватну праксу здравствених радника, односно њихов допунски рад, и пропише казне за непоштовање прописа. Залажемо се да се докторима ограничи број прегледа и интервенција у једном дану како би били у стању да пруже адекватну пажњу и квалитетну здравствену заштиту својим пацијентима.

Црна Гора се последњих деценија суочава с проблемом одлива младих високообразованих медицинских кадрова, због чега имамо изражен проблем недостатка стручног кадра, посебно специјалиста различитих грана медицине. Демократска народна партија се залаже да се предузму све неопходне мјере да се овај тренд заустави. Констатујући проблем учесталог недостатка лијекова на нашем тржишту, инсистираћемо да се континуирано и организовано ради на обезбјеђивању довољних количина лијекова и медицинских средстава, при чему са државног нивоа треба наћи начин да се обезбиједе њихове ниже цијене.

7. Спољна политика

Полазећи од чињенице да се глобална дешавања и међународни односи развијају у правцу стварања мултиполарног свијета, од посебне је важности да Црна Гора прилагоди своју спољну политику новој реалности. Нарастајуће глобалне тензије,

произведене сукобима и геостратешким позиционирањем великих сила, налажу да Црна Гора, као мала земља, води мудру, мирољубиву и одмјерену политику, која ће бити усмјерена, прије свега, на заштиту њених интереса.

Демократска народна партија се противи спољној политици, која би била стављена у функцију остварења геостратешких интереса било које велике силе на рачун безбједности Црне Горе и њених грађана. Залажемо се за вођење спољне политике, која неће било каквим искључивим сврставањем угрозити виталне интересе Црне Горе.

Демократска народна партија снажно подржава вишестрану сарадњу са свим сусједним државама, посебно са Србијом. Поред тога што Црну Гору са Србијом вежу дубоке историјске, културне и духовне везе, Србија је највећи спољно-трговински партнер Црне Горе. На блиску сарадњу обавезује нас и чињеница да у Црној Гори живи око 30% Срба, док у Србији живи више од 267.000 грађана који имају држављанство Црне Горе. Поштујемо суверенитет и територијални интегритет Србије, у складу с одребама међународног права о неповредивости територије.

Наша партија се снажно залаже за улазак Црне Горе у Европску унију, али и за блиску сарадњу с Руском Федерацијом, Сједињеним Америчким Државама, Кином, као и земљама трећег свијета.

Придруживање Европској унији представља прилику да Црна Гора изгради државне институције и правни поредак у складу са савременим демократским стандардима. Европске интеграције омогућавају Црној Гори укључивање у стабилно политичко и економско окружење, обезбјеђују повећање угледа и преговарачке моћи у оквиру глобалних аранжмана, омогућавају учествовање у дефинисању политика, које се тичу будућности Европе, приступ унутрашњем тржишту ЕУ, стабилно пословно окружење и нове развојне могућности, подстицање конкурентности домаћих предузећа, модернизацију пословања и употребу нових технологија, бољи приступ капиталу, образовању и знању. Европске интеграције пружају шансу Црној Гори да, користећи

фондове Европске уније, обезбиједи значајна финансијска средства за потребе свог унутрашњег развоја. Европски интеграциони процес омогућава Црној Гори да ефикасно остварује међудржавну сарадњу у развојним пројектима и користи аранжмане Европске уније у међународној трговини.

Црна Гора има дубоке историјске, културне и духовне везе са Русијом и руским народом. Историја тих односа, дуга више од триста година, обиљежена је различитим видовима подршке и помоћи Русије Црној Гори. Русија је један од наших главних традиционалних спољнотрговинских партнера.

Тренутно су односи Црне Горе и Русије погоршани због непромишљених одлука врха актуелне власти и политике сврставања у геополитичким сукобима великих сила. Демократска народна партија се одлучно залаже да се односи Црне Горе и Русије неодложно доведу на ниво пуног повјерења и сарадње. Инсистирамо на политици која неће угрозити традиционално црногорско - руско повјерење и пријатељство, као и економске интересе Црне Горе у односима са Русијом. Подржавамо успостављање свеобухватније научно-техничке сарадње Црне Горе и Русије. Важан циљ наше дипломатије треба да буде очување безвизног режима с Русијом и повећање трговинских олакшица.

Сматрамо да Црна Гора истовремено треба да остварује и снажније трговинске везе и економску сарадњу са САД.

Залажемо се за вођење интензивне и одговорне економске дипломатије у циљу привлачења инвестиција и отварања нових тржишта за извоз домаћих производа.

Свим расположивим политичким и дипломатским средствима Демократска народна партија ће бранити територијални интегритет Црне Горе, при чему се залажемо за мирно и јасно разграничење са сусједима кроз одговорну и одлучну дипломатску активност за очување територија које припадају Црној Гори.

Демократска народна партија даће свој пуни допринос развоју сарадње и интеграционих процеса у региону југоисточне Европе. Регионалну сарадњу видимо као средство за јачање капацитета Црне Горе за европске интеграционе процесе, уклањање препрека

слободном протоку људи, роба, капитала и услуга, културних, научних и других достигнућа.

8. Одбрана и безбједност

Демократска народна партија је увјерена да је за Црну Гору довољан безбједносни оквир који пружа чланство у Европској унији и чланство у Програму Партнерство за мир. Ми полазимо од чињенице да је Европска унија, са којом Црна Гора обавља приступне преговоре, прије свега пројекат мира и стабилности. Узимајући у обзир да Европска унија развија Заједничку политику безбједности и одбране као оквир сигурности и безбједности својих чланица, као и да се Лисабонским уговором државе чланице обавезују да дјелују у духу солидарности и заједнички реагују у случају да нека од држава чланица буде предмет оружаног напада, терористичког напада, или природне катастрофе, пружајући сву расположиву помоћ и подршку, укључујући и употребу оружане силе, сматрамо да је за Црну Гору чланство у Европској унији довољан гарант њене безбједности и сигурности.

Подржавамо чланство Црне Горе у Програму Партнерство за мир, у којем су и Србија и Руска федерација. Увјерени смо да ова два облика међународних интеграција Црној Гори гарантују оптималан оквир безбједности и сигурности.

Демократска народна партија сматра да НАТО интеграције не пружају Црној Гори оквир безбједности и сигурности, већ је излажу ризику да сврставањем у евентуалним геополитичким сукобима великих сила, њена безбједност и економски интереси буду угрожени.

Демократска народна партија снажно заступа став да евентуална одлука о приступању Црне Горе НАТО алијанси треба да буде донесена провјером воље грађана непосредно на референдуму. Увјерени смо да би сваки други облик доношења одлуке о тако значајном питању у дубоко подијељеном

црногорском друштву представљао нелегитиман и историјски неодговоран потез са могућим далекосежним посљедицама.

Полазећи од чињенице да је већина грађана Црне Горе против приступања Црне Горе НАТО савезу, увјерени смо да се овако важно питање не може ријешити без широке расправе у којој би сви учесници полазили са равноправних позиција у погледу медијске заступљености и финансирања.

Без обзира на то што је већина грађана против чланства Црне Горе у НАТО, актуелна власт истрајава на процесу НАТО интеграција, троши милионе еура државног новца на пропаганду, лобирање и слање припадника војске Црне Горе у ризичне борбене мисије НАТО савеза. Актуелна власт је на промоцију НАТО интеграција, лобирања, и учешће припадника војске Црне Горе у борбеним НАТО мисијама, потрошила око 15 милиона еура државног новца. Демократска народна партија се противи неодговорном трошењу новца пореских обвезника и залажемо да се овај новац преусмјери у рјешавање главних унутрашњих проблема, у привредни развој, образовање, здравство, повећање плата и као помоћ социјално угроженом становништву.

Полазећи од тога да и водеће чланице НАТО повлаче своје војнике из Авганистана, Демократска народна партија снажно захтијева да Црна Гора донесе одлуку о повлачењу припадника своје војске.

Демократска народна партија сматра да Агенцију за националну безбједност треба расформирати и испочетка кренути у оснивање службе, која ће радити у интересу државе и њених грађана, а не политичког врха.

9. Заштита животне средине

Црна Гора је 1991. године проглашена еколошком државом, што као њена одредница стоји и у важећем Уставу. Сходно томе, требало би да буде препознатљива по својој бризи према животној средини. Нажалост, то је само декларативна одредница. Сви витални екосистеми у Црној Гори значајно су угрожени. Природа је

деградирана, простор се у континуитету девастира, вишедеценијске еколошке црне тачке не санирају. Национални паркови су угрожени дивљом градњом, нелегалном сјечом шуме и криволовом. Постоје подручја гдје су ваздух, земљиште и водотоци драматично угрожени неодговорним и нелегалним пословањем привредних субјеката. У Црној Гори нијесу усвојени сви неопходни документи и прописи из ове области, док се они, који су усвојени, спроводе само селективно, или се уопште не спроводе.

За Демократску народну партију политика заштите животне средине је неодвојива од економске политике и очувања здравља човјека. Црној Гори је потребан нови однос према животној средини, како би се заштитило здравље људи, витални природни ресурси и идентитет простора у којем живимо. Имамо снажну вољу и спремност да ефикасно и досљедно спроводимо усвојене законе, планове и друге прописе, уз неселективну примјену принципа „загађивач плаћа“. Даћемо пун допринос усвајању нове законске регулативе, која ће у досљедној примјени обезбиједити дјелотворан оквир за борбу против еколошког криминала. Рјешавање питања одлагања индустријског отпада је неодложно, и захтијева проналажење локације ван граница Црне Горе.

Еколошке црне тачке у Црној Гори захтијевају неодложно санирање. Проблем штетног утицаја КАП-а, Термоелектране Пљевља, флотационог јаловишта Градац, Жељезаре Никшић и Бродоградилишта Бијела по животну средину, заслужује ургентну реакцију државе и системско рјешење, уз оптимално коришћење подршке ЕУ и међународних финансијских институција. Снажно се противимо изградњи хидроелектрана на Морачи, одлагању индустријског отпада у зони КАП-а, узводно од Скадарског језера, као и изградњи Другог блока ТЕП, све док се не обезбиједе еколошки стандарди и не предвиди реализација топлификације Пљеваља.

Демократска народна партија ће захтијевати да се строго санкционише сваки случај нелегалне сјече шуме, нелегални лов или риболов, нелегална експлоатација минералних сировина, нелегално депоновање отпада, девастација рјечних корита и водотока,

уништавање заштићених и угрожених врста, као и девастација обалног и заштићеног подручја. Инвестиције у области енергетике, рударства, нафтних истраживања и урбане градње морају бити ограничене и подређене захтјевима заштите животне средине.

Инсистираћемо да се у што краћем року донесу неопходни планови управљања отпадом и приоритетно изграде неопходне депоније. Великим привредним субјектима не смије бити толерисано непоштовање закона из области заштите животне средине. Сматрамо да је потребно повећати број еколошких инспектора и децентрализовати еколошке инспекције. Надлежне еколошке инспекције морају да буду аутономне, неселективне и ефикасне у раду. Потребно је поштрити и досљедно спроводити санкције за кршење еколошких прописа. Црној Гори је потребно еколошко реструктурирање привреде и еколошка обнова природе.

Подржаћемо дјеловање еколошких покрета и невладиних организација, свјесни њиховог значаја у друштву недовољно развијене еколошке свијести, селективне примјене закона и недовољне одговорности институција.

10. Однос државе и вјерских заједница

Демократска народна партија сматра да црква и држава треба да буду одвојене, али и да је потребно да сарађују на пољу образовања, културе и хуманитарног рада. Вјерским заједницама треба гарантовати право на мишљење о било којем проблему који сматрају релевантним.

Вјерско опредјељење је за нас аутономно право сваког грађанина, због чега се залажемо за пуну слободу вјероисповијести. Слобода вјероисповијести треба да иде до границе која не угрожава права и слободе других. Наш став је да држава не смије да фаворизује било коју религију, односно вјерску заједницу, али исто тако је дужна да заштити имовину канонских вјерских заједница у Црној Гори.

Демократска народна партија се противи злоупотреби цркве и вјере у политичке сврхе, а посебно у циљу генерисања и одржавања

подјела у друштву. Такође се противимо инструментализацији вјерских осјећања од стране вјерских заједница у дневнополитичке сврхе.

Као посебан задатак истичемо заштиту вјерских објеката и свештених лица, и обезбјеђивање права канонских вјерских заједница у Црној Гори на обављање вјерских обреда.

Демократска народна партија нарочито цијени допринос који Митрополија црногорско-приморска даје на изградњи и очувању културе и духовности Црне Горе и њеном опстанку кроз историју.

Подржавамо увођење вјеронауке у образовни систем Црне Горе, свјесни вриједности религијског образовања за духовно и морално здравље појединца и обликовање исправног система вриједности у друштву у којем живимо.

11. Култура

Демократска народна партија полази од чињенице да је држава озбиљна и одговорна онолико колико води рачуна о својој култури, традицији и историјском наслеђу. Сматрамо да будуће генерације треба да буду утемељене на знању о богатству историје и културне традиције Црне Горе. Наша земља има разноврсну културну баштину у мјери у којој је садржајна и богата њена историја. Противимо се свакој злоупотреби културе у сврху партијско-политичке пропаганде или идеолошке индоктринације.

Залажемо се за културну децентрализацију Црне Горе и доступност културних манифестација и садржаја свим грађанима под једнаким условима. Сматрамо да државне институције културе треба да припремају пројекте у сталној сарадњи и комуникацији са локалним заједницама, како би се избјегла централизација културне политике. Ми полазимо од тога да сваки регион, подручје или град у Црној Гори, има своју културно-историјску препознатљивост коју треба сачувати и валоризовати. Афирмацију културног туризма у Црној Гори потребно је обезбиједити на стратешки начин. Увјерени смо да културни туризам, односно квалитетан културни производ може допринијети да туристичка сезона у Црној Гори буде

обогаћена и да дуже траје. Стога са противимо свакој пренамјени или адаптацији којом би културна добра и историјски споменици могли изгубити своју културну и историјску вриједност.

Државни органи недопустиво касне са примјеном мјера за очување и заштиту културних добара. За Црну Гору је заштита и очување културно-историјских добара неодложан посао. Залажемо се да се у најскорије вријеме изради регистар културних добара Црне Горе и утврди стање у којем се они налазе, као и да најугроженији културно-историјски споменици буду санирани ургентно и заштићени од даљег пропадања. Државне институције морају обезбиједити стални инспекцијски надзор, а онда и строго санкционисати сваки вид девастације културне баштине или крађу културног блага.

Одлучно се залажемо да се на нивоу државе и локалних самоуправа обезбиједи средства да сви музеји и галерије у Црној Гори буду стављени у функцију и отворени за посјетиоце. Сматрамо недопустивим да се фортификациони објекти као вриједни споменици епоха урушавају и пропадају, због чега је потребно да државни органи ургентно реагују и пронађу средства за њихову заштиту. За нас је неодложно питање да се овим објектима пронађе намјена како би били искоришћени за афирмацију културног туризма. Залажемо се да држава помогне обнову и реконструкцију вјерских објеката, полазећи од тога да ови објекти припадају културном и духовном наслеђу Црне Горе. Подржаћемо аматерска културна друштва, фолклорне групе, позоришта, музичке, ликовне, драмске и литерарне секције. Залажемо се за подједнаку бригу и очување разноликости културног идентитета свих народа који живе у Црној Гори. Организацију и одржавање квалитетних културних манифестација, које промовишу културно наслеђе и обичаје Црне Горе, држава треба да подржи неселективно. Залажемо се да се унаприједи материјални положај културних стваралаца и запослених у културним установама, као и да се елиминише дискриминација, односно укине селекција на идеолошки и политички подобне умјетнике, и оне који то нијесу.

Демократска народна партија даће снажан допринос заокруживању законске регулативе у овој области, и инсистирати на њеном досљедном спровођењу. Афирмацијом и његовањем истинских културних и духовних вриједности супротставићемо се комерцијализацији културног живота. Подржаћемо регионалну и међународну сарадњу у области културе и промоцију наше културне баштине ван граница Црне Горе.

12. Спорт

Демократска народна партија ће промовисати и подржати такмичарски спорт и рекреацију као здраве облике живота. Један од наших приоритетних циљева јесте стварање услова да дјецу и омладину вратимо на спортске терене и обновимо културу одрастања и формирања личности младих нараштаја уз спорт и рекреацију. Посебно потенцирамо значај афирмације и подизања квалитета наставе физичке културе у основним и средњим школама. Сматрамо да обнављање, осавремењивање и изградња спортске инфраструктуре треба да крену од оних спортова за које постоји значајније интересовање, у којим наши спортисти остварују врхунске резултате. Залажемо се да се у сваком спорту ради на препознавању и афирмацији талената.

Демократска народна партија се снажно противи свакој инструментализацији и злоупотреби спорта, спортских манифестација и репрезентативних селекција у партијске, политичке или идеолошке сврхе. Залажемо се да се спроведе декриминализација спорта и спортских клубова. Однос државе и професионалних спортских клубова треба регулисати на начин да се, уз гарантовање слободе организовања и дјеловања на тржишним принципима, осигура поштовање обавеза према држави.

Демократска народна партија ће одлучно захтијевати да се обезбиједи стипендирање препознатих и потврђених талената, без обзира на спорт којим се баве. Држава и локалне самоуправе морају да подрже аматерске спортске клубове сходно објективним

критеријумима. Заложимо се да Црна Гора, сама или са једним од сусједа, постане организатор међународних спортских такмичења.

13. Брига о породици и стратегија за младе

За Демократску народну партију породица је природна и основна заједница у друштву због чега брига о породици представља одговоран однос према будућности и основни је предуслов прогресивног друштвеног развоја. Данашња породица у Црној Гори суочена је са бројним изазовима и проблемима који су у највећој мјери посљедица лоших економских прилика и поремећеног система вриједности. Проблеми који оптерећују породицу манифестују се кроз сиромаштво, насиље, губљење идентитета, наркоманију, алкохолизам и економску неизвјесност. Као посљедицу оваквог стања имамо мали број склопљених бракова, учесталост развода и пад наталитета.

Демократска народна партија се залаже за ургентно предузимање конкретних мјера како би се зауставило даље деградирање породице. Потребно је унаприједити законску регулативу у домену потреба и проблема просјечне породице, успоставити ефективну сарадњу државних органа и невладиног сектора, који се бави овом проблематиком, и надлежних секретаријата локалне самоуправе, подстицати и субвенционисати развој породичног предузетништва, посебно у неразвијеним крајевима како би се поправила демографска слика Црне Горе. Створићемо правне и материјалне предуслове да млади брачни парови лакше долазе до стана. Посебну бригу треба посветити самохраним мајкама и очевима и напуштеној дјечи. Потребно је обезбиједити остваривање права дјеце на дјечји додатак под повољнијим условима, повећати друштвену бригу о дјечи на подручју с ниским наталитетом, омогућити кредитне олакшице за породице с троје дјеце као и бенефициране услове боравка дјеце из социјално угрожених породица у предшколским установама и установама за оспособљавање за рад.

Пропаст привреде, непостојање владавине права и јасног система вриједности проузроковали су да се међу највећим „губитницима транзиције“ појаве припадници млађе генерације. Свјесни да перспективу има само она држава у којој млади виде мјесто гдје ће радити и градити породицу, као приоритетан циљ наше политике постављамо стварање услова за заустављање тренда одласка младих из Црне Горе, и да се обезбиједи повратак из дијаспоре оних који су отишли у потрази за бољим животом. Образовање и таленат младих људи треба да искористимо у циљу развоја Црне Горе, а не да их поклањамо земљама широм свијета.

Демократска народна партија сматра да дугорочни развој наше земље у великом степену зависи од тога у каквом ће економском амбијенту живјети и сазријевати млади нараштаји, и колике су шансе за њихово економско осамостаљивање. Због тога је потребно развити системски и кохерентан приступ друштва потребама младих, предузети мјере неопходне за њихов здрав морални и духовни развој, уз укључење у друштвени живот у пуном капацитету.

Генерације младих људи у Црној Гори данас живе у другачијим околностима у односу на претходне. Процес њиховог економског осамостаљивања иде споро, што заједно са отежаним запошљавањем пролонгира или онемогућава заснивање породице. Због тога се Демократска народна партија снажно залаже за изградњу друштва једнаких шанси за све припаднике млађе генерације, за њихово образовање, запошљавање и лијечење, усклађивање образовног система са потребама тржишта рада да би се отвориле могућности за запошљавање, интензивније учешће младих у доношењу одлука везаних за њихов статус и перспективе, повећање безбједности младих, превенцију од болести зависности, унапређивање и промовисање рада удружења младих, кроз које остварују своје потребе, стимулисање и субвенционисање свих облика запошљавања младих и њиховог предузетништва кроз ослобађање плаћања доприноса за неколико првих година.